

ПРАИСТОРИЈСКЕ ИСКОПИНЕ — АРГУМЕНТИ АПОЛОГЕТИКЕ

André Leroi-Qurhan, *Religije prethistorije. Paleolit, s francuskog prevela Melita Wolf, Naprijed; Zagreb, 1968, str. 5-145; цена 20 н. дин.*

Најсложеније живо биће је човек. Његова сложеност је резултат бројних компонента које чине његову личност; и као њихову адекватну манифестацију имамо бројне појаве које не налазимо код осталих живих бића.

Сва његова сложеност — и нумерално и феноменално у њој — била би потпуно решена кад би човек припадао једној области, једној категорији егзистенције. Уосталом, његово тело и појаве везане за њега, као и код живих бића нижег реда, решиве су и, временом решавају се — кад с више, кад с мање успеха. Али његове духовне појаве не могу да се реше у границама овога света, баш зато што њихов корен није из области овога света. И све оно што је израз једнога другога, вишег, света, на Земљи може да се тумачи разнолико и никад да не буде до краја схваћено и појмљено.

Најсложенија духовна појава код човека је религија; она обузима човека интегрално, као целину — и то откако се зна за човека; она обузима само човека, а не и друга бића — и то стога што човек чини везу, тачније: синтезу, светава — телеснога, коме припадају и остала жива бића, и духовнога, који је осталим бићима изнад досега. Стога је једино он, истина још несавршен, способан за усавршавање. И то усавршавање он постиже кроз религију која — без обзира да ли се ради о откривеној религији или неком деформисаном облику религије — увек представља Бога као апсолутно позитивно, лично и свесно биће.

Међутим, антирелигијска доктрина учи да је религија један од етапних облика свести који се појави кад му је време, али и који прође — исто тако кад му буде време, кад буде савладан и превазиђен. Тих теорија има више; али њихов основни и заједнички пункт са којег полазе је тај да је човек по својој природи нерелигиозно, атеистично биће. Према њима изгледа да је атеистичка природа човекова а-priori дата чињеница којој се а-posteriori желе прибавити аргументи из разних научних области. И можда ниједна научна струка није у већој мери поприште на коме се сучељавају религијске и антирелигијске доктрине о религиозности или нерелигиозности првих, најстаријих људи за које историја зна, но што је археологија; а ако се уђе у старину још дубљу но што историја региструје, онда су ти сукоби још оштрији: јер се поставља питање и око њега се води дискусија: ко има приоритет — религија или атеизам? На археолошким налазиштима, као и на резултатима етнолошкога истраживања, даје се толико маха машти и праве се произвољне и натегнуте теорије које једна другу научно искључују, па човек често дође у прилику да каже: научник, зависно од свога личног убеђења и своје тенденције, својом маштом ствара теорију, а ископине му служе као накнадни и секундарни докази за њу.

Али од те честе, готове редовне појаве, има изузетака. Такав је пример горња књига господина др André Leroi-Qurhan-а, професора етнологије на Универзитету у Паризу. Аутор књиге је еминентни научник у етнологији и археологији, не само у Француској; његово име је стекло светски реноме. За научну област којом се бави има убедљиве формалне квалификације он је оријенталиста и природњак — истиче у свом Предговору српскохрватском издању ове књиге др Руди Супек. Као научник аутор има ванредно добар метод — он не прилази ископаном материјалу са унапред готовом теоријом за коју тражи још само фактичне ослоње, него све ископано сабира, систематизује и сажима, строго се чувајући да не падне под утицај маште, или осећања или свога идеолошког убеђења.

У књизи коју смо проучили аутор износи пред читаоца врло једноставно и убедљиво сиромашне податке са разних ископавања праисторијских насеобина. Многима од тих радова он је сам руководио, и зато подаци које даје из

прве су руке, оригинални су — ако уопште може бити речи о оригиналности у овој научној дисциплини; али били они оригинални, или не, — они представљају новину: закључци које садржи књига давани су приликом откопавања од којих су нека била уназад једну, непуне две деценије, а сведени су и унети у ову књигу која се у Француској појавила пре четири године (1964). Аутор све ископине, после систематизовања схвата као премисе из којих тек изводи закључак. У закључивању је крајње педантан и објективан. Често располаже врло малим бројем података, али он се у њима врло лепо сналази и даје солидне закључке. Такву интениозност стретамо код научника јаке ерудиције и високе акрибије.

Да не би закључке оптеретио мишљењима науке или својим личним убеђењем, аутор избегава и дедуктивни и индуктивни метод; он само повезује у идејну целину ископине којима располаже. Зато на више места на сликовит начин објашњава читаоцу свој научни поступак: „Претхисторичар се пред чињеницом религиозног вјеровања налази у истом положају у ком би се нашло неко разумно биће што се искрцало с другог звјезданог суства (а непознат му је вјерски феномен код чојека), кад бисмо му уз неукрашени калеш показао шампањску купу, или пак месарски нож поред жртвеног ножа. Зап би оно, макар и сасвим неодређено, могло реконструисати мисао жртвовања?“ (стр. 9; ср. 68, 81, 99). Овакав прилаз грађи нарочито оправдава примену са хришћанством (81—82). Кад би, каже аутор, после једне светске катастрофе неко разумно биће са другог звјезданог система дошло на Земљу и упознало остатке минуле хришћанске културе, оно би о религиозном феномену хришћанства могло тек нешто поуздано да закључи после двадесетак откривених цркава са сачуваним живописом, а тако комплетне остатке религиозне културе човека из палеолита нисмо још нашли. Па и после савеснога проучавања света сачуваног и пронађеног, досељеник са друге планете не би још могао ништа поуздано знати о јеванђељима и догматском смислу Христове науке — то би сазнао тек кад би нашао.....

текст самога јеванђеља. А научницима још није пошло за руком да нађу кодекс веровања човека палеолитскога доба; и не само да им није пошло за руком, јер је то време које је далеко претходило писмености. Али као што би религиозни феномен био несумњив на основу откривених хришћанских богомоља и уметности у њима — тако је он несумњив и на основу оно мало штурних података који потичу из палеолита. Из палеолитских ископина он изводи закључак да је постојао, и то је ван сваке сумње, религиозни феномен, али свака реконструкција те религије била би неизводива. Испитивач палеолита је сланчан ономе ко проучава празну позорницу, кулисе и оскудна платна на њој — језеро, шуму и др. — да би реконструисао комад који је некад ту извођен (142—143).

„Као у полутами“ аутор назире појаву религије у палеолиту (144), и у њега нема сумње (9, 12, 27, 51, 54, 55, 59, и 67); али као што је верник из палеолита само као костур — као костур његове религије морамо схватити и оно мало несумњиво култских утвари и др. религиозних остатака које налазимо приликом ископавања (67), и аутор се одриче свакога задевања тога скелета да не би изневерио његову садржину и првобитни, оригинални, облик (145). Сиромаштво материјала за реконструкцију религије најстаријих становника континента које аутор испитује (Европа, Азија и Африка — дакле, стари свет) уопште не мора да значи — нити пак значи — недостатак религије или одсуство религиозних осећања, него пре помањање обреда који су могли да оставе видљива трага: речи и радње су пропали в бесповрат, а остало је само мало утвари. Стога је научник ту обавезан — или на нагабање, или на ћутање (34).

Како нема довољно материјалних података из којих би се извела дефиниција религије човека из палеолита, аутор израз „религија“ употребљава в најширем значењу, примјењујући је на све преокупације за које се претпоставља да прелазе оквире материјалнога живота“ (12—13). После строге анализе свих експоната он врши апстракцију свега непотребнога, и тек онда поступа — синтези. Тим методом прати религиозни феномен кроз култ кости (17—40), кроз култ сахрањивања умрлих (41—67), кроз савесну студију предмета и обреда (68—78), кроз озбиљан третман религије палеолитске уметности (79—135), да би дао опширнији закључак у поглављу „Религија у палеолиту“ (136—145). Књига је илустрована: има 16 слика од којих свака има по десетак експоната.

Религија верника из палеолита је далеко чистија и узвишенија но што обично мисле неки, поготово антирелигијски оријентисани научници. Тежиште религиознога примитивизма је људождерство, за које аутор каже да је у палеолиту, можда, и постојало, али се на основу расположивог материјала не може доказати (51). Само, судећи по неким чињеницама, оно је ипак, изгледа, постојало; али доказивање његова религиозног карактера је потпуно узалудан посао, сем ако би се једнога дана нашло неко директно сведочанство о томе (54). До сада није утврђен ниједан пример погребне декорације (скидања меса с кости — 55). Ни у једном раздобљу палеолита није доказано обредно људождерство (67).

Негативне оцене о примитивним људима дали су социолози прошлога века; то је њихова оцена Аустралијанаца, коју су они пренели на све некултурне народе, без обзира с кога су места и из кога су времена. Аутор то мишљење држи за неисправно, јер се темељи на подацима тенденциозно прикупљеним и псајмљеним из разних путописа.

Аутор изражава нескривено задовољство што може, на основу факата, да констатује да је „неандерталац вршио радње које су превазилазиле јело и пиће” (77). Неандерталчева пећина из палеолита „оставља дојам правога организованог свијета” (102). И савремени примитивци имају свој „у крајњој линији узвишен систем мишљења, иако нам се њихова логика каткад чини апсурдном” (81). А што нам се њихов свет чини „апсурдним” — то је потпуно логично; апсурдно би било кад би нам се чинио потпуно логичним. Јер многе појаве од пре неколика века изгледају нам, према савременим критеријумима, несхватљиве; а шта да кажемо за поједине — тачније: многе чињенице из претхришћанске ере; па шта онда остаје за умни узраст примитиваца из праскозорја историје, а где је тек примитивац из праисторије! У сваком човеку — и примитивцу, и оном из праисторије и оном млађем, из историје, и просечном човеку, и високом интелектуалцу, нарочито у мислиоцу и уметнику — живи, и стално се појачава, жељ за разумевањем и схватањем непознатог; па као што се она ни данас не транспонује једнако код свих интелектуалних узраста, самим тим она мора да има мање сродности између праисторијских и савремених људи.

Књига проф. Андре-а Лероа—Киран-а је одличан — жив, функционалан — прилог апологетици и историји религије, односно прилог упознавању религије из праисторијскога времена. То је њен теолошки значај, поред чисто научног — етнолошког, палеонтолошкога, археолошког... Ово није његово једино дело ове врсте. Жеља је да се и остала преведу на наш језик, и тако учини услуга нашој читалачкој публици — и широј и стручној, — и част нашој науци о далекој старини.

Димитрије М. Калезић,
професор